

провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квіт. 2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

5. Хаммуді А. В. Особливості допиту потерпілого, свідка під час досудового розслідування в судовому засіданні. *Вісник ЛДУВС ім Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2(76). С. 276–284.

6. Циткіч В. М. Проблемні питання забезпечення доказування слідчим суддею у ході проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 82–88.

Рощина Інна Олександрівна,
професор кафедри конституційного
та кримінального права ДВНЗ «Київський
національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», кандидат
юридичних наук, доцент

ЕФЕКТИВНІСТЬ САНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В ПРОФІЛАКТИЦІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кожен етап розвитку суспільства знаходить своє відбиття в злочинності. Зміни в суспільно-політичному ладі впливають на структуру й динаміку злочинності. Це повною мірою стосується й України, щодо якої Росія веде загарбницьку війну. З моменту початку війни в Україні збільшилася кількість особливо небезпечних злочинів, а санкції КК України явно не відповідають боротьбі з ними. Це дуже притаманно ст. 432 (Мародерство) КК України. Так, за час війни з Росією українські правоохоронці викрили у мародерстві 1200 громадян [1]. Термін «мародерство» походить від французького слова *maraudeur*, що перекладається як «грабіжник». Суть цього злочину полягає у привласненні чужого майна убитих чи поранених на полі бою.

Загальна декларація прав людини (1948 р.) є єдиним міжнародним актом загального характеру, який закріплює право людини на вільне володіння своєю власністю. Стаття 17 Загальної декларації прав людини прямо проголошує право приватної власності як основне і невідчужуване право людини та зазначає, що «1. Кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими. 2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна».

Окрім цієї прямої вказівки, у ст. 2 Декларації, хоча й опосередковано (у вигляді заборони дискримінації у тому числі за ознакою майнового становища), але також визнається це право [2].

Женевські угоди захищають майно від пошкодження в результаті збройного конфлікту. Цей захист не зводиться до встановлення захисту окремих категорій майна з метою забезпечення нормального функціонування економіки під час конфлікту. Навпаки, такий захист будується на переконанні в тому, що необхідно вберегти від наслідків бойових операцій те майно, яке потрібно для життязабезпечення цивільних осіб та здійснення вимог індивідуального захисту. Наприклад, у статтях 48 та 52(2) Додаткового протоколу №1 до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів вказано, що сторони, що перебувають у конфлікті, повинні в будь-який час проводити розрізнення між цивільними об'єктами і військовими об'єктами. Напади можуть бути спрямовані лише проти військових об'єктів. Напади не можуть бути спрямовані проти цивільних об'єктів [3].

Кожна сторона конфлікту повинна вживати всіх можливих заходів з метою захисту поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, від розграбування їхнього особистого майна. Кожна сторона конфлікту повинна вживати всіх можливих заходів для того, щоб запобігти пограбуванню померлих. Заборонено у осіб, позбавлених волі, віднімати особисті речі з метою їх незаконного привласнення. Зазначені правила відповідають вимозі поважати права осіб, позбавлених боєздатності, позбавлених волі та померлих. Практика держав встановлює ці правила як норми звичаєвого міжнародного права, які застосовуються під час збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру. У кодифікованому вигляді ці правила наразі викладено у ч. 1 ст. 15, ч. 1 ст. 28 Першої Женевської конвенції; ч. 1, 2 ст. 18 Другої Женевської конвенції; ст. 18 Третьої Женевської конвенції; ч. 2 ст. 16, ч. 2 ст. 33, ст. 97 Четвертої Женевської конвенції; ст. 34(1) Додаткового протоколу I та 4(2)(g) ст. 4, ст. 8 Додаткового протоколу II до Женевських конвенцій 1949 р.

У минулому столітті, законодавством різних країн світу, мародерство визнавалося одним із найстрашніших злочинів, за яке передбачалося покарання у вигляді смертної кари через розстріл. На сьогоднішній день згідно з чинним законодавством України за мародерство можна отримати покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 432 КК України вказує, що мародерство це викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених [4].

Мародерство розглядається як злочин не лише на рівні національного законодавства, а й визнається міжнародним правом як військовий злочин міжнародного характеру. У минулому столітті, законодавством різних країн світу, мародерство визнавалося одним із найстрашніших злочинів, за яке передбачалося покарання у вигляді смертної кари через розстріл. Таким чином, мародерство – це військовий злочин, який полягає у таємному чи відкритому викраденні чи пограбуванні речей осіб, які зазнали тяжких поранень або загинули на полі бою.

Згідно статті 432 КК України мародерство карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. Немає сумніву, що така міра покарання не сприяє профілактиці цього злочину. Тут слід зазначити, що Законодавець також звернув на це увагу та Законом від 03.03.2022 № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», який набрав чинності 7 березня 2022 року, мінімальний термін позбавлення волі за такий злочин збільшено до 5 років. Однак, цього для ефективної профілактики мародерства, явно не достатньо.

Соціальне становище в нашому суспільстві таке, що сфера дії кримінальних законів повинна мати також профілактичне значення. Встановлюючи кримінальну відповідальність за те чи інше діяння, законодавець зобов'язаний у кожному конкретному випадку вирішувати: яку саме поведінку варто розглядати не тільки як небажану, а й як злочинну, який виховний і профілактичний ефект дасть прийнята правова норма. Ефективність норм кримінального права у запобіганні кримінальним правопорушенням може наступити тільки тоді, коли ця норма прийнята у відповідності зі сформованої політичної, економічної тощо обстановкою в країні, також коли вона правильно застосована. Ще Ч. Беккарія зазначав, що мета покарання полягає ні в чому іншому, як у профілактиці нових діянь злочинця, які завдають шкоди його співгромадянам, та в утриманні інших від подібних дій. Тому слід застосовувати такі покарання і такі способи їх використання, які, будучи адекватні вчиненому злочину, призвели б найбільш сильні та найбільш тривалі враження на людей [5, с. 106].

Законослухняні громадяни, отримуючи з різних джерел інформацію про норми права, що передбачають застосування кримінальних покарань, не сприймають цю інформацію як загрозу для себе. Скоріше вони відчують почуття задоволення від того, що черговий злочинець одержав «по заслугах», а значить держава стоїть на сторожі їх інтересів і захищає їх від кримінально протиправних посягань.

Ведучи мову про ефективність санкцій кримінального права у профілактиці кримінальним правопорушенням, слід зазначити, що вся

історія кримінальних правопорушень і покарань свідчить про те, що не можна розраховувати на стовідсоткове утримання населення від вчинення кримінальних правопорушень тільки через прийняття і застосування норм кримінального права. Інакше доведеться визнати, що можливе викорінення злочинності засобами кримінального закону.

Мав рацію І. Анденес, стверджуючи: «Якби загальна профілактика була ефективною на 100 %, то не існувало б злочинів. Загальна профілактика може залежати від загрожуючої або стримуючої дії покарання, коли ризик викриття і покарання переважає спокусу вчинити злочин» [6, с. 43].

Тут також необхідно відзначити, що ефективність норм кримінального права, як і їх реалізація в цілому, соціально обумовлені і постійно, перебувають під впливом соціальних і інших чинників. Однак це не повинно викликати сумнівів у практиці їх застосування. Тому, з метою підвищення ефективності ст.432 КК України в у профілактиці мародерства, вважаємо санкцію цієї статті слід викласти в такій редакції:

– «карається позбавленням воли від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна».

Список використаних джерел

1. За время войны полиция задержала более тысячи мародеров
URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/News/2022/04/26/7342193/>.

2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р.
URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серп. 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів URL.: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.

4. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р.
№ 2341-III URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

5. Нікітін Ю.В., Рощина І.О. Ефективність норм кримінального права України у попередженні злочинів : монографія. Київ : Нац. акад. управління, 2014. 165 с.

6. Рощина І. Умови підвищення ефективності норм кримінального права у запобіганні злочинам. *Право України*. 2011. № 4. С. 194–198.